

(Hekayə)

Qırmızı nömrəli qara maşın kəndin çapısından gicəndə kəndlilər toz dumana təccübünmədilər. Yalnız gözbrini maşının qırmızı nömrəsinə dikdilər. Dağ kəndinin məktəbli maşının qarşı hissəsində dalğalanan kiçikləklü bayrağı görüb "Poşa, Poşa" qışqırdı. Yol kənarında yabanı üzümün düzəldikən talanın altında uzanan, hərdən ayran qurtuqdan kişi naməlum səse başını qaldırıb qara maşının sürücüsünün verdiyi sual cavablandırdı: "Xuramanın evi yaxındadır, yaşlı qapıdır".

Sürücü kəndlilərin "yaxındadır" kəlməsini çox yaxın bildi. Amma bilmirdi ki, "yaxındadır" kəlməsi 2-3 kilometrə hesablanır. Xuraman kəndin ən yaxşı xalça ustası idi. Səhər tezdən dağ çayının sahilinə getmişdi. Yunu hissə-hissə böyük daşın üstünə qoyur, üzünə soyuq su tökülür, ağır ağacla döyəcəydirdi. Su tam axana qədər alınırdakı tərli silir, yerdə qalan yunları daşın üstünə sərdirdi. Yuyulmuş yun quruyandan sonra ağacdən hazırlanan nazik budaqla çırpacaq, zəhmətlə yoğrulmuş əlləri ilə didəcəkdə ki, tikani, pitraqı təmizlənsin. Qızı isə yun darağı ilə darayacaqdı. Hələlikse on doqquz yaşlı qızına ipləri bitkilərin qaynadığı qazanlara salmasını tapşırırdı. Sürücü qapını döyəndə qız odunun üstüsündən gözünü oxvalaya-oxvalaya "gəlin" - deyər səsləndi. Sürücü, tərçüməçi və çəmənliliyə sürtünəndə yaşllaşan parlaq tufillili yaşlı səfir həyəte girdilər. Qız anasının dağ çayının sahilində olduğunu deyib iri qazanların altındakı kəmənləri kənarı itələdi ki, su zəif qaynasın. Çünki qonaqlara çaydan-çörəkdən verməli idi. Tərçüməçi oğlan yalnız çay içəcəklərini dedi. O vaxta qədərse səfir eynəyini taxıb çəmənliliyə sərilən, hanadan yenicə çıxan xalçalara baxdı. Qız həyətdəki stola çaydan-konfetdən düzüb uzun budaqla qazanları qarşdımağa irəlilədi. Gün gah çıxır, gah batdığından asiman qızın gözlləri kimi kədərli görünürdü. Gavalı mürəbbəsindən dadan səfir dodağını marçıldadıb tərçüməçiyə nəse dedi. Tərçüməçi gülməsədi, qıza səsləndi ki, qonaq mürəbbəni tərifləyir, reseptini yazıb ona verməsini istəyir ki, qızı bişirsin. Qız da gülməyib dedi ki, mürəbbənin dadlı çıxması üçün bu dağların əhatəsində yetişən gavalı ilə bişirilməlidir, gəndə bir səbəb yığıb pay verir. Səfir qıza yaxınlaşdıb etdiklərinə diqqətlə nəzər salır, qazanları iyələyib tərçüməçiyə dalbadal suallar verir. Tərçüməçi də onu inandırır ki, qazanlardakı rənglər bu yurdun bitkilərindən, çiçəklərindən alınır. Xalçaçı Xuramanın gəlib çıxması qonaqları darıxdırdı. Gəlişlərinin məramını açmazdan əvvəl səfir sürücüyə maşından xalçanı gətirməsini istədi. Sürücü xalçanı çəmənliliyə sərəndə həyətdə darvazası açıldı, yunlarla dolu meşin kiseni arxasınca çəkan ucaboy, qarışın qadın içəri girdi. Ardınca da kəndin ağsaqqal və ağbircəkləri içəri girdilər. Bir azdan kənd sovetinin sədri, üstəlik, səfirin kəndə gəlişindən xəbər tutan rayon rəhbərliyinin nümayəndələri xalça toxuyan

Azər Qismət

qadının həyətinə daxil oldular. Səfirin gəlişin məramını belə qələbədə açıqlamağı üreyincə olmadı. Tərçüməçi narahatlığına şübhəli: "Buralarda qonağı çox adamın qarşılması adəti qədimdən qalıb". Səfir eynəyini çıxarıb pencəyinin düyməsini bağlamaqla, adamların qarşısında ayaq üstə dayanıb çıxışına başlamaqla yüksək mədəniyyətə sahib olmasını nümayiş etdirdi. Kəndlilərin çörək kəsmək təklifinə ac olmadıqlarını dedilər. Səfirin öz dilindəki çıxışını tərçüməçi oğlan nöqtəsinə qədər çevirirdi ki, adamlarda aydınlıq yaransın.

- Toxunan xalçalara bir də baxanda əmin oldum ki, qadınlarınız səmanın məviliyini, meşələrin yaşillığını, dağ yamaclarının sıx kölgəsini, qarlı zirvələrin bəyazlığını incəliklə əks etdiriblər. Sizin xalçalardan zövq alıram, - deyər gülməsədi. Tərçüməçi onun əsintili səslə dediyi növbəti sözlərini belə tərçümə etdi.

- Cənab səfir maraqlanır ki, bu xalça-

səfirin gözündən yayınmadı. Qızı getməyə qoymadı. Nə baş verdiyini ananın anlatmasını istədi. Kəndlilər dinmədilər. Bəziləri başlarını aşağı saldı. Xalçaçı qadın bunu ailə sirri kimi açmağa lüzum görməyəndə, səfir acizənə baxışla israr etdi.

- Cənab səfir deyir ki, sizin xalqda qonaq anlayışı müqəddəsdir. O, bu sirri səfirə deyil, sanki yaşlı, həm də neçə yüz kilometr yol gəlib qapını açan qonağa söyləməni istəyir. O, çox rica edir. Bir xahişi də bundan ibarətdir ki, bu gənc qızla hirsə baxılmasın.

Xalçaçı Xuraman səfirin son ricasına dodağını qaçırırsa da, gülüşü üzündə dondu. Kəndlilər də danışmasını istədilər. Hərçənd, əhvalatı son nöqtəsinə qədər gözəl bildirdilər. Xuraman başını aşağı salıb danışdı:

- Üç ev aralıda Hikmət adlı oğlan qalır. Neçə ildir ki, qızımı sevir. Bu sözüme görə böyüklər də məni bağışlasın. İki dəfə elçi gəliblər. Ancaq buna razı olmuram.

Sevgi xalçası

ni kim toxuyub?

Xuraman qızını göstərdi.

- Cənab səfir xalçanı evinin qonaq otağındakı divardan asıbmış. Əli iş olduğunu qonaqlarına deyərək həmişə fəxr edib ki, Xəzərin sahilindəki ölkədə belə nəfis xalçalar toxunur. Hətta xalçaçılıq üzrə mütəxəssis dostu Boleslav da xalçanın naxışlarına, toxunuşuna istifadə edilən təbii materiallara baxaraq heyrətini gizlətməyib.

Səfir xalçaya yaxınlaşdıb sol tərəfdəki ucunu əlinə alaraq sözüdə davam etdi.

- Ancaq cənab səfirin dostu Boleslav xalçanın bu hissəsindəki qərribə toxunuşa dəliqlər baxıb, lupasını arxaya qabağa edərək fikrə gedib. Çeçələ barməğnin ucu boyda olan bu yere böyüdücü eynəklə siz də baxın. Adamlar qalıb o hissəyə səfirin təqdim etdiyi böyüdücü eynək arxasından baxdılar. Xalçada saçları dalğalanan qızla bir oğlanın üzəüz dayanacağı, ancaq əllərinin bir-birinə çatmadığı toxunmuşdu. Adamlar təccüb və heyətlə qıza baxdılar.

- Cənab səfir bu sirri açmağı xahiş edir. Bilmək istəyir ki, bu yurdun xalçalarında dərdləri, sevincləri toxumaq çoxdandı mı mövcuddur?

Kəndlilər dedilər ki, hələ qədimdən xalçaçılar, nəinki şəxsi sevinc və kədərlerini, dövrün hadisələrini də xalçalara toxuyublar.

Arada fasilə yarandı. Xuraman qəzəblə qızına baxırdı. Gözünün qabağında dumasını arzulamağın qonaqların çayını təzələməyi tapşırırdı. Ananın qızına hirs

Səbəb də budur ki, oğlanın gələcəkdə yeganə qızını saxlayacağına inanmıram. Çünki işləmir, əlinə pul düşəndə də bəd-xərclik edir, dostlarını başına yığıb qonaqlıq verir.

- Cənab səfir bilmək istəyir ki, qız oğlanı sevir mi?

Qız anasının yeni xalça toxunuşu üçün gətirdiyi yunları çəmənliliyə yayıb birindən ayıranda qonağın son sualını eşidib səksəndi. Çünki yaşlı adamların yanında "mən də onu sevirəm" cavabını verməyə çətinlik çəkəcəkdə. Aradək həyətdəsi buna imkan vermirdi. Səfir qızı adamların arasına çağırırdı. Tərçüməçinin sualından qızın yanağı allandı. O, sualını yenidən təkrarlayanda qız başı ilə sevdini işarə etdi. Səfir onun danışmasını istədi. Ağsaqqallar qızın uzaqlaşmaq cəhdindən "qonaqdan ayıbdır" pıçıldamaqla çəkindirdilər. Qız daha da qızardı. Anasının niyə xalçada belə toxunuş etdiyi danlağını tərçüməçi əcnəbi dilə çevirmədi. Eləcə, səfirə dedi ki, anası qızını danışmasında görə danlayır. Yaşlı səfir gülməyib danışması üçün yenə ricaedici gözllərlə qıza baxdı. Uzun qara saçlarının üzünə tökülməməsi üçün alınına bağladığı çalmasını sıxıb bərkidən qız gözllərini yere dikməklə danışdı.

- Oğlan məni istəyir, mən də onu. Evdəkilər məni ona vermirlər. Yazıq mənə görə evlənmir.

Tərçüməçi bu sözləri səfirə çevirəndə qonağın alını dartıldı. Öz dilində nəse pıçıldadığı da tərçümə edildi.

- Cənab səfir soruşur ki, qız özünü

muşdu. Anasının masaya qızılqül əksli süfrə sərməsini, gil qabda qaynadılmış süd gətirməsini, o südün ağzının kənarından axmasına qızın doyunca gülməsini həmişə xatırlayıram. Ancaq...

Səfirin səsinə əsintilik duyulanda tərçüməçi əcnəbi dilə ürək-dirək verdi. Kəndlilər də bunu hiss etdilər.

- Ancaq qonşudakı oğlanın içəri girib qızın anasına yad oğlana yemek verməyə görə acıqlanmasından sonra südə doğradığım çörək tikələrindən biri boğazımda qaldı. Oğlan bir də bu evə gəlməyimi qadağan etdi. Qız onunla ailə qumağa məcbur idi. Çünki oğlan onları müharibə vaxtı ac qoymamışdı. Kişisiz ailənin vəziyyətinin pisləşdiyini görə qonşu oğlan əlinə düşəndən onları yedirtmişdi. O gündən qızla daha yülk maşınının arxasında güle-gülə kəndlərə getmədik. Daha onu görmədim. Bilirsiz, həyatı gözəlləşdirən sevgidir. Hər kəsən istəklər insanı ilbiz kimi içinə yığır. Kəsməyən bu gənc qızın istəyini. Əgər qız özünü onunla xoşbəxt sanırsa, xalçanın onu. İstərdim ki, sizdən aldığım xalçada bir oğlan və qız ələ tutsunlar. Xuraman xanım, siz mənə elə xalça toxuyarsınız mı? - deyər qoca səfirin üzündəki gülməsmədən ətrafa toplananlar mütəəssir qaldılar. Zillənən baxışlardan gözllərini qaçırmağa çalışan qadın çox düşündü. Gah qoca səfirə, gah bir kənarda ağaca söykənən qızına baxdı. Tərçüməçi onun pıçılığını səfirə söylədi:

- Oğlanın ailsinə xəbər yollayın ki, elçi gələ bilər. Ancaq bir şərtim var. Oğlan qızını yaxşı saxlamasa, şikayət səfirin üstünə gedəcəyəm.

Gülüştür səfirin də ürəyini açdı. İki aydan sonra gəldiyi toyda da sevinirdi, təzə xalçasını da aparırdı. O xalçanı ki, qızla oğlan ələ-ələ tutub məsum baxışlarla gülməyirdilər.

olunla xoşbəxt sanımı?

Qız başı ilə təsdiqlədi.

- Əgər ailə həyatı qursalar, oğlanı işləməyə təhrik edə biləcəkmiz? Onun ailəni dolandıracağına əmindimi?

Qız yenə dolub-boşalan görkəm aldı.

- O, bütün həyatını mənə görür. Məni istəməyə qədər işləyirdi. Ailəmiz məni ona verməyəndən sonra əli hər işdən soyudu. Günbərtə o təpəliyə qalıb həyətimizə baxırdı. Tez-tez anamdan həyətdə nəse iş görməyi xahiş edirdim. Bəhanə edirdim ki, havam çatışmır. O da nəse tapşıranda həyətdə çox ləngiyirdim ki, oğlan məni görə bilsin.

Xuraman qalıb "mən qızımı ona verməyəcəyəm" deyib durdu. Səfir deyilənləri tərçüməsiz də anladı. Ağsaqqallar qadının inadına göz açartdılar. Yaşlı qonaq eynəyini çıxarıb-taxmaqla narahatlığını ifadə edirdi. Həyətdə gəzişib oturanları nığaran qoydu. Yenidən qayıtdı. Gözlləri qızamışdı. Asta danışığına tərçüməçi də təsirləndi.

- Bırdos şəhərində gənc qızla tanış olanda 17 yaşım vardı. Müharibə təzə bitdiyindən faşistlərdən qalma nişanların təmizlənməsi işinə baxırdıq. Həmin qızla yülk maşınında kəndlərə gedər, idarə binalarının zirzəmilərində, ya önünə vurulan bayraqları, gerbləri qoparıb maşına yükləyirdik. Qızla o qədər alışmışdım ki...

Səfir doluxsunmasını gizlətmək üçün hərdən gülməsmirdi. Ancaq bu gülməsməyə kədər hopmuşdu.

- Bir gün qız məni evlərinə apardı. Acdığım qamımın qurultusundan duy-